

Sällskapet Strömstierna – Nyhetsbrev 8

Hej alla,

I dessa ännu tyvärr obra tider hoppas jag att Ni alla ännu håller distansen ...
Men för att försöka pigga upp Er litet så kommer nu Nyhetsbrev 8.

Bland nyheterna som distribueras kommer även gamla nyheter att sändas ut som jag skrev i Nyhetsbrev 1. Detta brev innehöll information om Lysekils historia från 1543 – 1587.
Nyhetsbrev 2 innehåller information om Lysekil fram till år 1610.
Nyhetsbrev 3 innehåller information om Lysekil fram till år 1658-02-26.
Nyhetsbrev 4 innehåller information om Lysekil fram till år 1679-08-22.
Nyhetsbrev 5 innehåller information om Lysekil fram till år 1700 (Lotsstation på Lotsberget)
Nyhetsbrev 6 innehåller information om Lysekil fram till freden i Nystad 1721-08-30.
Nyhetsbrev 7 innehåller information om Lysekil fram till 1747 cirka.

Nyhetsbrev 8 innehåller information om händelser i Bohuslän, på Stångenäset och i Lysekil från 1747 cirka då Bohuslän största dokumenterade sillperiod börjar fram till 1778-01-24 då sexton man avreser till Marstrand och slutför köpet av Lysekil. Jag inkluderar Kungörelser som direkt och på sikt påverkar vår Lysekils historia. Här återstår dock avskrifter att göra ...

Ni kommer nu att upptäcka personer som haft betydelse för Lysekils historia och min vilja är söka finna ut var i Lysekil dessa personer har bott. Men här är jag ännu ej helt framme. Jag har genom **gul färg** markerat till vilket hus jag i skrivande stund har fört personen ifråga.

Nyheter (som nu upprepas)

Sällskapet Strömstierna har alltså fyllt 20 år i år och vårt tänkta firande söndagen den 7 juni ställde vi alltså in – allas säkerhet kommer i första hand. Men vi återkommer i ärendet ...

När Ni läser denna Lysekils historia har jag källreferenser till de flesta händelser. Tanken med detta är dels att visa var informationen är hämtad, dels att stimulera till mer läsning. Ni kan på vår hemsida även hitta en Källförteckning över litteratur som berör Bohuslän och Lysekil.

Om Ni vill kommentera innehållet i denna **Lysekils historia** är Ni givetvis välkomna!
Nästa Nyhetsbrev numro 9 kommer att sändas ut till Er i slutet av augusti eller i början av september 2020.

Mvh Per Stenros
perstenros@gmail.com

./

Lysekils historia

- 1747 cirka **Bohuslän största dokumenterade sillperiod börjar.**
Fisket är tillåtet enbart för svenskar. (Ernst Hörman, Lysekil, sid 20) (Pettersson, Skärgårdsverken i Bohuslän, sid 8) (SK, Del II, sid 220-221) (Sandahl, Trangrumsstriden, sid 14-15) [Anm: Jämför med det Ödman skriver här ovan! Tydligt börjar sillfångsterna något år tidigare i den norra delen av skärgården.]
- 1748 En ny svensk Sjö-Märkes-Bok ges ut och författare är kaptenen vid amiralitetet Jonas Hahn. Boken baseras på den första svenska sjöboken från 1644 och är kompletterad med information om farvattnen ”uti Kattegatt och Skagerrack, med danska, svenska och norska cousterne, utom Öresund intil Nordsjön och Norska näset”. (Nautisk Tidskrift 1947, sid 43) (Krantz, Havets makter, sid 217-224)
- 1748-03-30 Sjömanshusinstitutionen i Sverige inrättas på initiativ av den under frihetstiden inflytelserike redaren och köpmannen Thomas Plomgren, vars förslag till kofferdireglemente antas av riksdagen och stadfästs av Kunglig Maj:t.



Kofferdireglementet, som nu ersätter Skipmannabalken från 1667, bestämmer dels om förmåner för det trogna sjöfolket och dels om straff för det försumliga och otrogna. Reglementet tar bland annat upp det årliga understödet till gammalt och uttjänt sjöfolk samt understöd till förlista och sjuka sjömän samt meddelar därutöver föreskrifter om skeppsfolk i gemen, om skeppare och

styrmän, om lärogossar eller prentices, m.m.

Det inrättas ett sjömanshus i Stockholm som är gemensamt för hela riket. Med tillkomsten av sjömanshuset inrättas en central sjuk- och understöds-kassa för sjöfolket med obligatoriska avgifter, dock skall verksamheten enbart omfatta den utrikes sjöfarten. Given Stockholm i Rådskammaren den 30 mars 1748. (Handbok i Sjöfart, sid 1413-1414) (Nautisk Tidskrift 1947, sid 303-307)

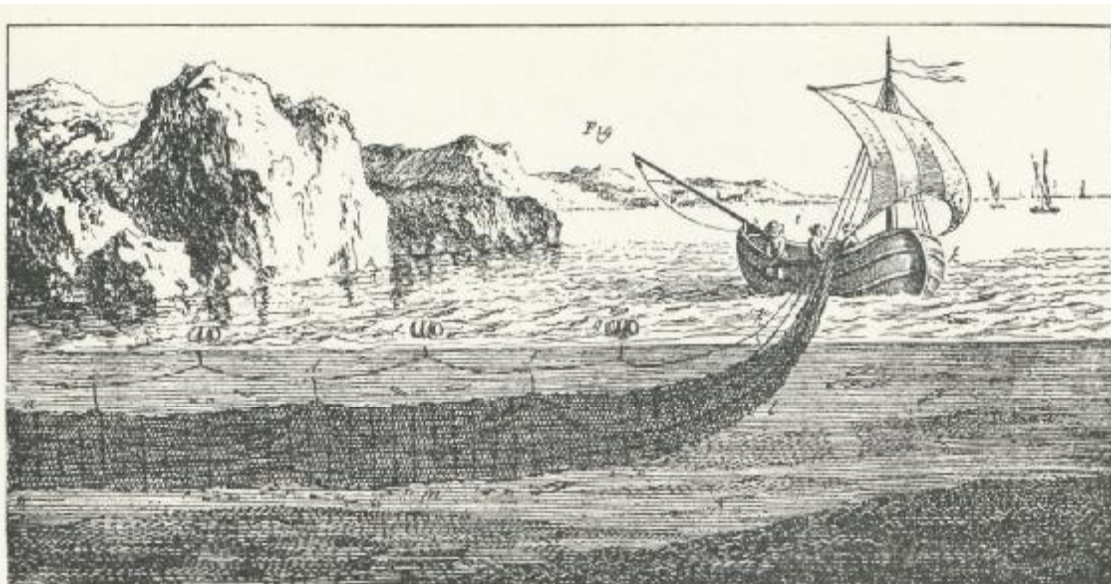


1748-05-10 Kunglig Maj:ts Förordning, angående Fiskeriernas upphjälpande i Riket. Given Stockholm i Råds-Kammaren den 10 maj 1748.

1748 Kunglig Maj:t föreskriver bland annat för Bohuslän att reparation av kyrkan som ej överstiger 200 daler silvermynt kan församling vidtaga utan tillstånd. Dessutom förklaras att "Församlingarna ey föreskrifvas må, hwarmed de sine Kyrko-tak skola betäcka, ey eller hwilka handtverkare de vid reparationerna skola bruka".
Denna förordning accepteras ej i Lysekil med hänvisning till kapellförsamlingens särskilda ställning. [Anm: Detta behöver **förtydligas.**]

1749 Kungliga Svenska Vetenskapsakademien får genom Kunglig Maj:ts privilegium ensamrätt till utgivning av almanackor. När vetenskapsakademien övertar utgivningen återställs en fast namnlängd, som i huvudsak återgår till det gamla svenska kalendariets. Denna namnlängd består i stort sett till år 1900. (Kulturen 1976, sid 89-96)

- 1749 Hattpartiet anlägger i försökssyfte landets första kronobränneri för brännvin i Mariestad. (Skånes Hembygdsförbund Årsbok 1974, sid 62)
- 1749 Tabellverket börjar sin verksamhet. (STF 1943, sid 57) (LP 1993-10-22)
- Befolkningens storlek: Brastad har detta år 758 invånare, Bro har 984, Fiskebäckskil har 190, Lyse har 605 och Lysekil har 223 invånare. För Grundsund saknas statistik. (Bohusläns Historia, sid 314, 324-325)
- 1749-08-25 Bohusläns Dragonregemente kallas till mönstring.
Chef är överste George Reinhold von Köhler. Hertig Adolf Fredrik håller i mönstringen.
- Den södra skvadronen mönstras på Backamo, den norra skvadronen mönstras på Stenehed i Svarteberg.
- Chef för Stångenäs kompani är överstelöjtnant Otto Herman von Stahlen, chef för Sotenäs kompani är kapten Carl Christoffer Borgenstierna, chef för Bullarens och Sörbygdens kompani är kapten Johan Frölich, och chef för Tanums kompani är kapten Johan Holmdorff. (Bohusläns Regemente. Del II, sid 213)
- 1749 Provinsiälskåfer C.F. Qvistberg rapporterar att i Lysekil "fordom varit 16 till 20 fiskeskutor, istället för att nu finnas ej över 7 till 8 stycken". (Fritz Lüscher, Lysekils Historia, sid 14)
- 1750 cirka Det jordbrukssystem som råder vid århundradets mitt är i de flesta länder det som kommit till stånd redan under tiden efter folkvandringen. Detta gäller både jordfördelning och brukningssätt. Det innebär att jordbruket företer en stor orörlighet när vi ser på världens ekonomiska utveckling.
- Inom jordfördelningen råder alltså i Sverige det gamla tegskiftet eller solskiftet. Byalaget som helhet bestämmer över brukningssättet, så att alla som regel måste tillämpa samma växtföljd samt plöja, så och skörda på samma gång, ävensom samtidigt släppa ut djuren på bete – till stor del på stubbåkern – och ta dem därifrån. (Heckscher, sid 17-18)



Drivgarnsfiske vid England omkring 1750.

Drivgarnsfisket i forna tider skilde sig endast oväsentligt från det nutida fisket. Några detaljer ha ändrat sig, men principen är densamma. Utrustningen är numera kraftigare och av större mått.

(Astvaldur Eydal, Havets silver, sid 105)

- 1750 cirka Vid mitten av århundradet utvecklas bankskutan, den första däckade fiskebåten, omkring 12 meter lång och försedd med en kort och djup undervattenskropp – den var pålitlig och sjövärdig och fungerade utmärkt vid långväga fiske. (Sven Gullman, Det bohuslänska långafisket vid Shetlandsöarna. Del I. LP 2011-01-03.)
- 1750 I Lysekil finns 50 hus. (Lindbergh, Del III, sid 290)
Husen är i huvudsak belägna vid Gamla Strandgatan och är placerade med gavlarna mot stranden. (Fritz Lüsich, Lysekils Historia, sid 14)
- 1752 Kungliga Svenska Vetenskapsakademiens utgivning av almanackor inbringar detta år 33.000 daler silvermynt till akademien. En almanacka kostar från detta år 7 öre kopparmynt. (Kulturen 1976, sid 90)
- 1752 Kunglig Maj:t ger ut en ny Tjänstehjonsstadga som kompletterar författningen från 1739. Stadgan innehåller kuriösa bestämmelser. Våld mot husbonde eller matmoder bestraffas med trettiofyra par spö, tjugofyra par ris eller tjugofyra dagars fängelse på vatten och bröd samt tre år i Marstrands fästning. Och det tjänstehjon som faller okvädingsord mot husbondfolket får böter fyra gånger så höga som för vanliga okvädingsord och dessutom ett års marstrandsarbete. (Krantz, Under järnkronan, sid 26) (Krantz, Storförbrytare och statsfångar, sid 9)
- 1752 Sillfiskeperioden i Bohuslän blomstrar upp. I början av perioden pågår fisket

från sensommaren till fram på hösten. I slutet av perioden börjar fisket närmare jul och pågår ända till vårvintern. Säsongens längd varierar och kan ibland bara pågå några veckor. (Pettersson, Skärgårdsverken i Bohuslän, sid 8) (Pettersson, Skärgårdsbebyggelsen i Bohuslän, sid 12) (Sten Kristiansson, Uddevalla historia, Del II, sid 220-221) (Sandahl, Trangrumsstriden, sid 14-15)

Beträffande söndagsfisket kan man läsa följande bestämmelser: ”Allt fiskande vare på sön- och helgdagar vid tio dalers bot förbjudet, fiskandet då fiskstimmar tillstöta före och efter gudstjänsten härifrån likaväl undantaget, och måge jämväl fiskare efter slutad gudstjänst sina fiskeredskap för tillkommande natt utan åtal tillaga.”

Undantaget om fiskstimmens tillstötande har troligen tolkats en smula frikostigt på sina håll bland skärgårdsbefolkningen, annars lär väl knappast sockenstämmorna ha uttryckt sina bekymmer för vådorna av söndagsfisket. (Krantz, Vinterland, sid 110-111)

1752 Göteborgs stad anhåller att de därstädes inkomna sjömanshusavgifterna skall få användas för lokalt understödsbehov. Kunglig Maj:t medger såväl Göteborg som andra stapelstäder rätten att inrätta egna sjömanshusdirektioner. Så småningom inrättas sjömanshus i varje stapelstad. (Handbok i Sjöfart, sid 1415)



1752-09-08 Kunglig Maj:ts nådige Kungörelse, angående Wisze Förmoner för them, som til Fiskeriers idkande wilja sig i Skärgården nedsättja. Gifwen Stockholm i

Rådscammaren then 8 september 1752. Stockholm, tryckt uti Kongliga Tryckeriet.

1753 Den julianska kalendern upphör att gälla i Sverige och den ersätts av den gregorianska kalendern. (STF 1943, sid 57) (Skånes Hembygdsförbund 1976, sid 41)

Detta år tas elva dagar bort ur februari månad; från den 17 februari övergår man direkt till den 1 mars. En del folk tror sig härigenom ha förlorat 11 dagar av sitt liv. (Kulturen 1976, sid 92)



1753-03-08 Konglig Maj:ts Nådiga Bref Til Samtelige Landshöfdingarne, angående Saltpettersiuderie Wärfets befrämjande i Riket. Gifwit Stockholm i Råd-Cammaren then 8 Martii 1753.

1753-06-21 Fiskarna Clement Christensson (den yngre), född 1706 i Lysekil, och David Andersson, född 1722-08-26 i Lysekil, samt Jöran Larsson, född 1730-06-06 i Lysekil, drunknar under fiske. (NL/III, sid 324, och sid 329, samt sid 343)



1754-04-08 Konglig Maj:ts Nådiga Reglemente För Hafs- och Skiär-Fiskerierne i Riket. Gifwit Stockholm i Råd-Cammaren then 8 April 1754. Stockholm, Tryckt uti Kongl. Tryckeriet, Hos Directeuren Pet. Momma., [1754]

I reglementet föreskrivs bland annat hur sill och fisk skall insaltas i tunnor. En tunna skall vara av ek eller bok, men för inrikes bruk duger det med gran. En heltunna skall vara bunden med minst 14 goda band samt rymma 48 kannor, det vill säga 126 liter.

Tunnbindaren skall sätta sitt märke på varje tunna. Endast "St. Ubes eller Portugisiskt" salt får användas. Tillförordnade och edsvurne packare skall besiktiga, vräka och packa varan. Med "vrakning" eller "vräkning" avses en klassning i godkänt eller underkänt parti.

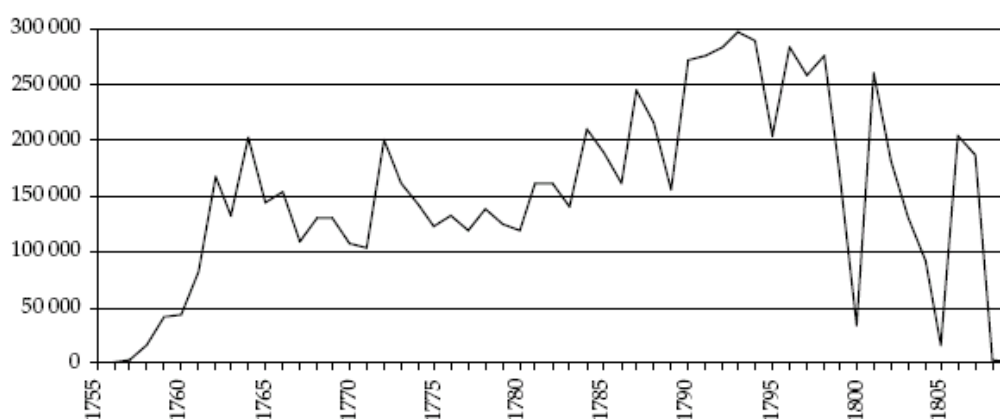
Packaren är ansvarig för kvalitén. Varje magistrat skall göra en stämpel, varmed godkända tunnor skall brännas på sidan och på båda bottarna. Även fiskslaget skall naturligtvis anges. S betecknar sill, som är fångad vid stranden. Sill, som fångats i öppna sjön, skall märkas på många olika sätt alltefter årstiden. Torsk, långa, makrill och så vidare hade sina särskilda beteckningar. (Arvid Sandell. LP 1990-04-27) [Anm: se bilden här nedan.]

I det Kongl. Reglemente den 8 april 1754, som nämns i texten, föreskrivs bl.a. hur sill och fisk skulle insaltas i tunnor. En tunna skulle vara en "Spilträ-tunna" av det bukiga slaget. Den skulle vara av ek eller bok, men för inrikes bruk dög det med gran. En hel-tunna skulle vara bunden med minst 14 goda band samt rymma 48 kannor, d.v.s. 126 liter. Tunnbindaren skulle sätta sitt märke på varje tunna. Endast "St. Ubes eller Portugisiskt" salt fick användas. Tillförordnade och edsvurne packare skulle besiktiga, vräka och packa varan. Med "vrakning" eller "vräkning" avsågs en klassning i godkänt eller underkänt parti. Packaren var ansvarig för kvalitén. Varje magistrat skulle göra en stämpel, varmed godkända tunnor skulle brännas på sidan och på båda bottnarna. Även fiskslaget skulle naturligtvis anges. S betecknade sill, som var fångad vid stranden. Sill, som fångats i öppna sjön, skulle märkas på många olika sätt alltefter årstiden. Torsk, långa, makrill o.s.v. hade sina särskilda beteckningar.

Här ovan ses ett utdrag ur Arvid Sandells artikel i LP 1990-04-27.

- 1754 Lysekils befolkning är 248 personer. (Fritz Lüsich, Lysekils Historia, sid 20)
- 1755 Kunglig Maj:t släpper spannmålshandeln fri. Vem som helst får nu köpa och sälja säd. Tidigare har denna handel varit ett köpstadsmonopol. (Tomas Löfström, På Österlen, sid 79)

Diagram 3. Göteborgs och Bohus läns export av salt sill 1755-1809. Tunnor sill och år.



Anm.: 1 tunna = 125,6 liter. Uppgifter över Marstrands export av sill saknas för åren 1776-1779.
Källa: Nilsson (1963), s. 294f.

(Sandahl, Trångumsstriden, sid 28)

- 1755-1809 Bilden ovan visar Göteborgs och Bohus läns export av salt sill 1755-1809.

- 1755 Johan Caspar Greiffenschütz säljer skattefiskeläget Lysekil till Svenska Privilegerade Fiskerikompaniet i Stockholm för 4.000 daler silvermynt.
- 1756 Importförbud utfärdas av kung Gustav III på bland annat sprit, vin och öl. Alla brännvinspannor dras samtidigt in av staten. (www.systembolaget.se)
- 1756-07-16 Kunglig Maj:t utfärdar en Kungörelse ”hwarefter The Handlande och Sjöfarande, under nu påstående Krig emellan Kronorne Frankrike och Engeland, hafwa sig att rätta”.
- 1757 Kunglig Maj:t tillåter åter fri handel på hummer. (Krantz, Vinterland, sid 24)
- 1757 Skattefiskeläget Lysekil och Käringön utbjuds till försäljning på Stockholm stads auktionskammare.

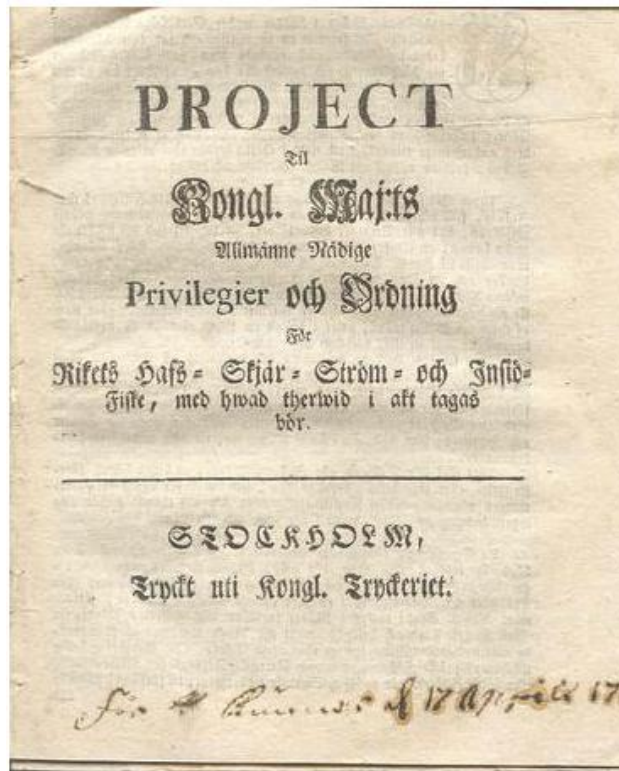
Köpman Nils Modin blir ägare till både Lysekil och Käringön genom att bjuda 22.600 daler kopparmynt, motsvarande 7.533 daler silvermynt.

Nils Modin är sannolikt ombud för kommerserrådet Nordenstolpe och hovkvartermästare Groth, båda från Stockholm.



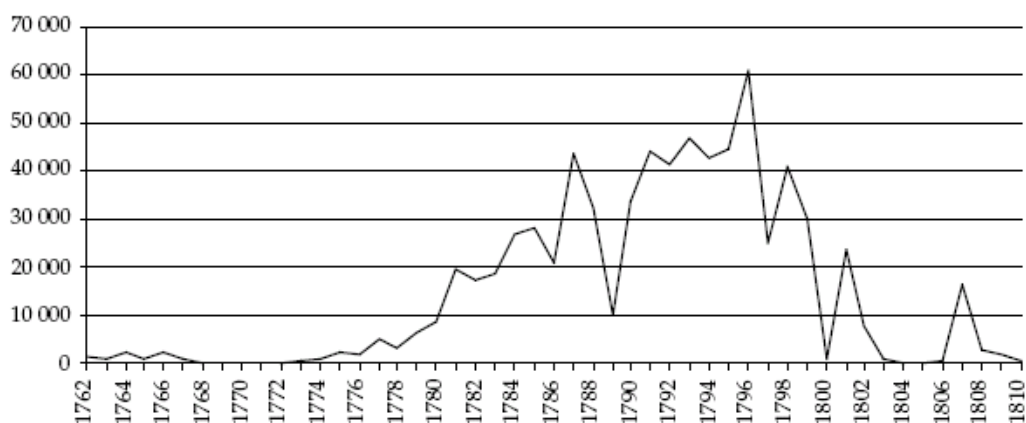
- 1757-04-05 Kunglig Maj:ts Nådiga Kungörelse och Förordning om Hemmansägors läggande i Storskiften. Given Stockholm i Råds-kammaren den 5 april 1757.

- 1757 Frågan om försäljning av "en myntteckensedel" tas upp vid biskopsvisitation. Biskopen förklarar att han har ingenting att erinra "i anseende därtill att Lysekils församling sjelf underhåller sin kyrka".
- Detta ärende kan tas som ett bevis på hur Lysekilsborna hävdar en ekonomisk självständighet för sin kyrka och dess egendom. Man vill ej underkasta sig kyrkoinspektörernas förvaltning av kyrkoegendomen utan sköter själva sin kyrka och dess medel.
- Man tar i allmänhet hjälp av prästen för upprättande av huvudräkenskaperna baserat på kyrkovärdens noteringar men man följer ej det kyrkliga redovisningsåret utan för sina räkenskaper per kalenderår. Prästerskapet hålls i väsentlig grad utanför den ekonomiska förvaltningen.
- De ledande skepparna i samhället har klargjort för prästerna att det inte går för sig att besvära med hur mycket stämmor som helst och framför allt ej i frågor som skepparna anser sig kunna avgöra lika bra på strandstämmorna. Det har därför blivit så att ett brev av Kunglig Maj:t, en skrivelse från länsstyrelsen eller dylikt fått liksom ursäkta sockenstämmans sammankallande.
- 1758 Kopporna härjar i Lysekil - under juni och juli månad noteras 7 dödsfall. (Granqvist, Lysekils kyrkor och församling, sid 79)
- 1759-12-22 I Lysekil inträffar en jordbävning klockan 40 minuter till 1 efter midnatt. (Granqvist, Lysekils kyrkor och församling, sid 79)
- 1760-10-17/18 Under dessa dagar blåser en häftig, nordvästlig storm över Nordsjön, varvid vid pass 50 fartyg förolyckas. (Onsala, sid 186)
- 1760 Lysekils befolkning är 332 personer. (Fritz Lüscher, Lysekils Historia, sid 20)
- 1761 I Göteborgs och Bohus län finns 252 sillsalterier och 27 trankokerier anlagda. (Sandahl, Trangrumsstriden, sid 20, 27)
- 1762 Amiralitetskollegium får i uppdrag att uppföra fyrbåkar på Ölands södra udde och på Pater Nosterskären. (Hansson, Södra Bohusläns övärld, sid 152) [Anm: se vidare vid år 1781.]
- 1762 Kunglig Maj:ts förordning bestämmer att varje gästgivaregård skall föra en dagbok där gästen har skyldighet att skriva sitt namn samt rättighet att föra in anmärkningar mot skjuts eller betjäning. (Västsvensk Hotell- och Restaurantkrönika, sid 80)



- 1762 PROJECT till Kunglig Maj:ts Allmänna Nådiga Privilegier och Ordning för Rikets Havs-, Skär-, Ström- och Insjöfiske, med vad därvid ii akt tagas bör. Tryckt uti Kungliga Tryckeriet.
- 1762-05-05 En fiskebåt från Lysekil på långafiske vid Jutska vallen påseglas. Männen är nere i kajutan och äter och fiskebåten ligger för ankar, då den påseglas av en brigantin. Fiskebåten sänks och samtliga nio ombordvarande drunknar. Sex av männen, Oluf Gunnarsson, Anders Larsson Herm, Mattis Jonsson, Anders Larsson, Hans Nilsson och Oluf Nilsson, efterlämnar änkor och 21 barn. Tre av fiskarna är ogifta ynglingar, nämligen Anders Engebretsson, Oluf Jacobsson och Jon Johansson. Fiskebåten är 10 år gammal och byggd av ek och för fisket har man 3.400 storbackor och 3.600 koljebackor ombord jämte en så kallad skutebåt. Åtskilliga år senare söker några av änkorna bidrag ur Fiskerifonden för att täcka förlusterna, men denna begäran avslås. (Hansson, Lysekil, sid 23)
[Anm: Följande sammanställning visar var de omkomna bodde:
Oluf Gunnarsson, ...
Anders Larsson Herm, Gamla Strandgatan 7B
Mattis Jonsson, ...
Anders Larsson, ...
Hans Nilsson, ...
Oluf Nilsson, ...
Anders Engebretsson, ...
Oluf Jacobsson, ...
Jon Johansson, ...]

Diagram 4. Göteborgs och Bohus läns export av tran 1762-1810. Fat tran och år.



Anm.: 1 fat = 157 liter. Uppgifter över Marstrands export av tran saknas för åren 1776-1779.
Källa: Nilsson (1963), s. 301f.

(Sandahl, Trangrumsstriden, sid 23)

- 1762-1810 Bilden ovan visar Göteborgs och Bohus läns export av tran 1762-1810.
- 1763 Kopporna grasserar hela året i Lysekil och kräver 40 dödsoffer. Lysekils befolkning är därefter 305 personer. (Fritz Lüscher, Lysekils Historia, sid 20) (Granqvist, Lysekils kyrkor och församling, sid 79)
- 1763 Detta år fattades utförligare bestämmelser rörande eldning så lydande: ”Det aldenstund en och annan hustru hafver den lastbara och farliga oseden att om nattetid då folket sofver både brygga och baka, hvarigenom många, erkännerligen de näst intill boende grannar, af fruktan för eldsvåda blifva så bekymrade och förskräckta, att de med trygghet och säkerhet icke hvila kunna; fördenskull och till förekommande af en sådan själfsvådlig och med många svåra påföljder förknippad ogärning, hvarigenom många i hastighet kunna förlora både hus och egendom – ithy blef af samtliga sockenmännen fadtstältdt, det hvar och en, vare sig man eller kvinna, ung eller gammal, som beträdes hafva eld i sin bakugn eller köksspis och idka bryggd eller bakning sedan klockan är 9 om aftonen från den förste oktober till den siste mars och sedan klockan är 10 om kvällen från den förste april till den siste september bör utan afseende till personen, därför till kyrkan böta 3 daler samt änskönt ingen skada därigenom timat. Skulle befinnas han eller hon andra gången med slika gärningar böte 5 daler, men om någon härmed tredje gången beträdas, ökas böterna till 8 daler allt till kyrkan, och den skyldige skall sitta dessutom en söndag i straffstocken utanför kyrkdörren att skämmas för hela församlingen. Åliggandes åldermännen eller rotemästarna uti en så viktig sak hafva ett noga och allvarsamt inseende uti sin rote, så att när någon i dessa sysslors förrättande om nätterna eller efter den föreskrifna tiden träffas, böra de därpå taga tvenne vittnen med sig och sedan målet hos kyrkovärden angifva, då

böterna strax höra uttagas af den brottslige. Men därest någon rotemästare antingen för skyldskap eller vänskap eller andra orsakers skull härvid är efterlåten och försumlig eller ser igenom fingrar med den brottslige och målet fördöljer, så vare han uti den ordning, till samma böter med den brottslige förfallen, som förut anfördt är”. (Ernst Hörman, Lysekil, sid 56-57)



Straffstocken är ett av många verktyg som användes som kroppsstraff förr i tiden. Benen på den som skulle straffas låstes fast i de bågga hålen.

Ur Solveig Fagerlunds artikel om synen på barnamörderskor och tjuvar i Riksarkivets årsbok (tema brott och straff) 2015. Boken finns att köpa via webbutik.riksarkivet.se. (Riksarkivet)

- 1765 Riksdagen beviljar varje bonde att inom riket få avyttra sina tillverkningar och varor, när, var och hur han önskar. Riksdagen ger även allmogen och tjänstefolket rätten att flytta mellan riktes landskap. (Oplöjd Ostkustmark, sid 16)
- 1765 Kyrkoherde Birger Dahlin tillträder Bro pastorat och får ny förening med Lysekil. I stället för 36 daler av hela församlingen får kyrkoherden en daler av varje matlag och dessutom en daler av varje jakt eller hukare samt tre torskar av varje fiskebåt "jemte den vanliga långan". Mindre förmögna änkor betalar 16 skilling i stället för en daler.



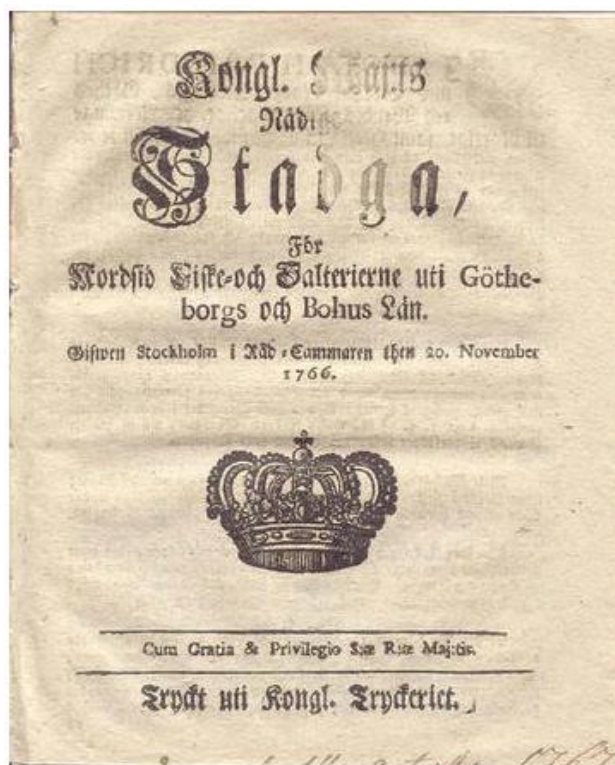
- 1765-10-15 Kunglig Maj:ts och Rikets Kommerskollegiums Kundgörelse, angående Färsk Silles upphandling och avförande ifrån den Göteborgska och Bohus-Lännska Skärgården till andra Inrikes orter. Given Stockholm den 15 oktober 1765.
- 1766 Sveriges första tryckfrihetsförordning utfärdas, som avskaffar censuren. (STF 1943, sid 59)
- 1766 Kunglig Maj:t fiskeristadga underlättar för utrikeshandeln genom att de salterier och trankokerier som är belägna utanför städerna, får rätt att exportera sill och tran, och även importera de varor som behövs för att fylla de behov som finns vid skärgårdsanläggningarna. Handeln skall klareras vid närmaste sjötullkammare, vilket innebär att den sill som exporteras direkt från skärgården bokförs som exporterad från närmaste stapelstad. (Sandahl, Trångstridsstriden, sid 22) (Oplöjd Ostkustmark, sid 16-17) [Anm: Se även nedan.]



1766-10-20 Kunglig Maj:ts och Rikets Krigs- och Kommerskollegiums Kundgörelse, angående De på Kronogrund samt inom Fästnings-Verken och Städerna uti Göteborgs och Bohus-Län anlagda Sill-Salterier. Given Stockholm den 20 oktober 1766.

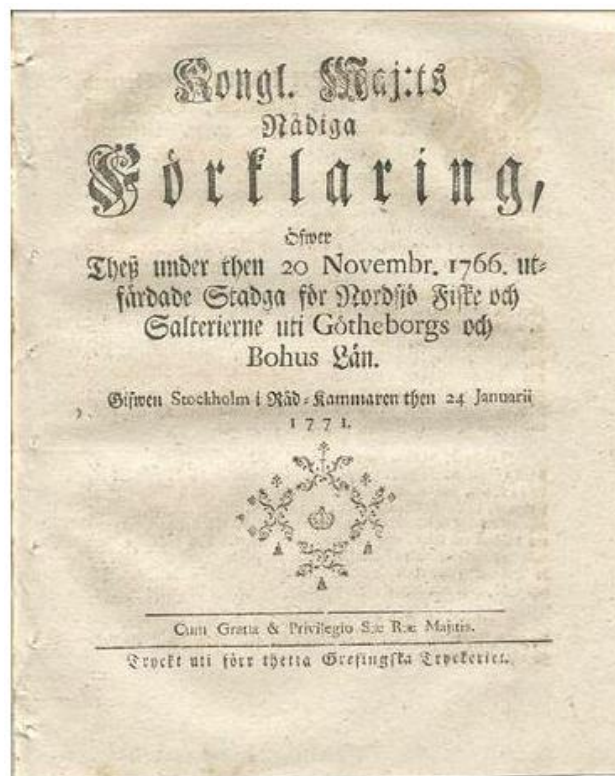
1766 Nordenstolpe och Groth säljer Lysekil till stockholmsköpmännen Daniel Zelling och Abraham Sundberg för 33.000 daler kopparmynt, motsvarande 11.000 daler silvermynt.

Köparna uppträder sannolikt som kommissionärer, för en månad senare säljer de Lysekil för samma köpeskilling till inspektör Christen Kamp och hans maka Eleonora Chapman Kamp i Marstrand. (LP 1993-07-14)



- 1766-11-20 Kunglig Maj:ts Nådiga Stadga, för Nordsjö Fiske och Salterierna uti Göteborgs och Bohus Län. Given Stockholm i Råds-Kammaren den 20 november 1766.
- 1766 Lysekils befolkning är 389 personer. (Fritz Lüscher, Lysekils Historia, sid 20)
- 1767 Inspektor Christen Kamp i Marstrand köper frälselägenheten Åkerbräcken i Lysekil av assessor Henrik Bernhard Wirgin på Holma för 1.500 daler silvermynt. [Anm: Jämför med Hörman, sid 20.]
- 1767-11-07 Major Johan Caspar Greiffenschütz dör.
Efter hans död ärvs Vese och halva Malmön av äldste sonen, vice häradshövding Olof Greiffenschütz.
- 1768 Frans Westerdahl ger ut en läkarbok vari han betonar värdet av att dricka brunn: "Våra mineralvatten hava en underbar kraft att bota de allra svåraste kroppsbräckligheter. De äro i sanning de eländigas sista tillflykt, varest naturen själv tillagar de förträffligaste läkemedel. När andra medikamenter icke tillföra någon hjälp, så visar surbrunnsvattnet den fullkomligaste verkan," (Krantz, Sommarland, sid 33)
- 1769-1770 Kopporna drabbar Lysekil – under december månad 1769 dör fem barn och under tiden januari till april 1770 dör ytterligare tio barn. (Lysekil C:2, sid 103-105)
- 1770-01-.. Kattegatt fryser till utefter kusterna. (Krantz, Havets makter, sid 125)

- 1770-03-.. Drivisförhållandena är besvärande och från Läsö rapporteras att ett sjuttioal skepp driver omkring i Kattegatt och samtidigt syns icke ens med kikare från Skagens fyr torn öppet vatten från något håll. Först i april blir havet åter fritt. (Krantz, Havets makter, sid 125)
- 1770-04-.. Kattegatt blir åter isfritt. (Krantz, Havets makter, sid 125)
- 1770 En förteckning från detta år upptar 334 svenska hälsobrunnar och till dem kan säkert läggas ett stort antal som inte har utsocknes publik utan nyttjas av lokalt begränsade grupper av troende. (Krantz, Sommarland, sid 34)
- 1770 Inspektör Christen Kamp i Marstrand skänker en mässhake till Lysekils kapellförsamling. (Granqvist, Lysekils kyrkor och församling, sid XVI) [Anm: Det skulle kunna vara så att dödsboet efter Kamp skänker mässhaken, se nedan?]
- 1770-09-16 Inspektör Christen Kamp dör. (Släktdata, MARSTRAND-D3)
- 1771 cirka Änkan Eleonora Kamp ärver Lysekil och frälselägenheten Åkerbräcken.



- 1771-01-24 Kunglig Maj:ts Nådiga Förklaring, över dess under den 20 november 1766 utfärdade Stadga för Nordsjö Fiske och Salterierna uti Göteborgs och Bohus Län. Given Stockholm i Råds-Kammaren den 24 januari 1771.

1771-01-24 Kunglig Maj:t inrättar en ny hamnordning eller hamnrätt. I Lysekil ger den nya hamnförordningen få förändringar. Hamnrättens tillsättande regleras genom att dess sammansättning anges till att bestå av hamnfogde och fyra ledamöter. Hela hamnrätten skall väljas av de fiskelag som lyder under hamnrätten. Länsstyrelsen skall konstituera rättens ledamöter.

Hamnrättens förhållande till sockenstämman regleras ej. På sockenstämman samlas innevånarna till överläggning och beslut i gemensamma angelägenheter som sträcker utöver de direkt kyrkliga. I de olika författningarna finns inget som skriver hur denna konflikt skall lösas. I Lysekil saknas under de första åren protokoll och skriftliga uppgifter.

Hamnrätten bör även ses i förhållandet till strandstämman. För skepparna tas sannolikt ytterligare påbud från överheten, i form av hamnrätten och dess verksamhet, ej emot som något direkt positivt. (Nordisk familjebok, Uggleupplagan; se även 1669-05-10.) [Anm: Jämför med Nils W. Granqvist, Lysekils kommun före fullmäktiges införande 1889, sid 69 och 77, och i Vikarvets Årsbok 1960-1961, sid 79-94, se här nedan, samt se vidare vid år 1853.]

1771 Utdrag ur Hamnrätten i Lysekil av Nils W. Granqvist:
Bestämmelserna i 1669 års författning återkomma i sak nästan oförändrade i 1771 års förnyade hamnordning.
Här stadgas att hamnrätten skall bestå av hamnfogde "samt fyra för beskedlig lefnad och kunskap i fiskerinäringen kände Fiskare, hvaraf tvenne skiftesvis Rätten biträda".

Såväl hamnfogde som bisittare skulle väljas av de "Fiskelag, som til Hamn Rätten höra" och konstitutorial begäras hos Konungens befallningshavande.

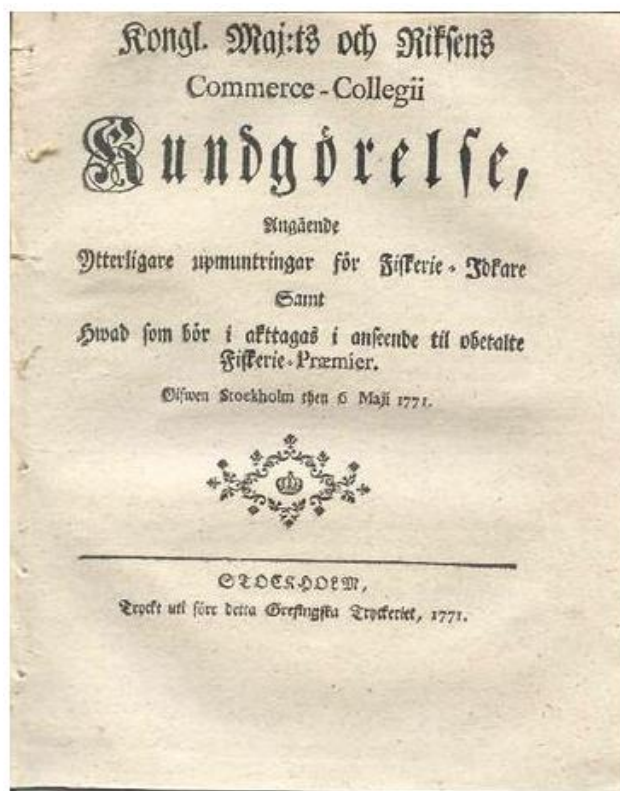
Om författningens innehåll får man en översikt genom att citera kapitelrubrikerna: "Om kyrkogång, Sabbats brott och Svordom", "Om ordning i Fiskeläge och åverkan å annans fiskredskap", "Om snatteri och Stöld", samt "Om Oqvädinsord, Slagsmål, Spel och Dryckenskap".

Svårare fall hänvisas till domstolen i orten, som även var besvärinstans vid klagan över hamnrättens dom.

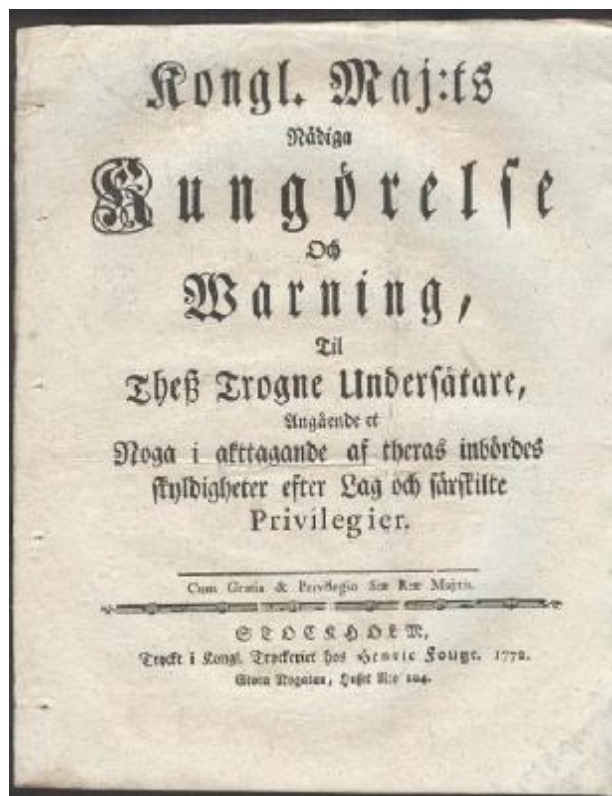
I vad mån hamnrätt enligt dessa bestämmelser varit inrättad i Lysekil i äldre tider är icke möjligt att med tillgängliga handlingar bedöma.
(Vikarvets Årsbok 1960-1961, sid 79-94)

1771-02-.. Kattegatt fryser till utefter kusterna. (Krantz, Havets makter, sid 125)

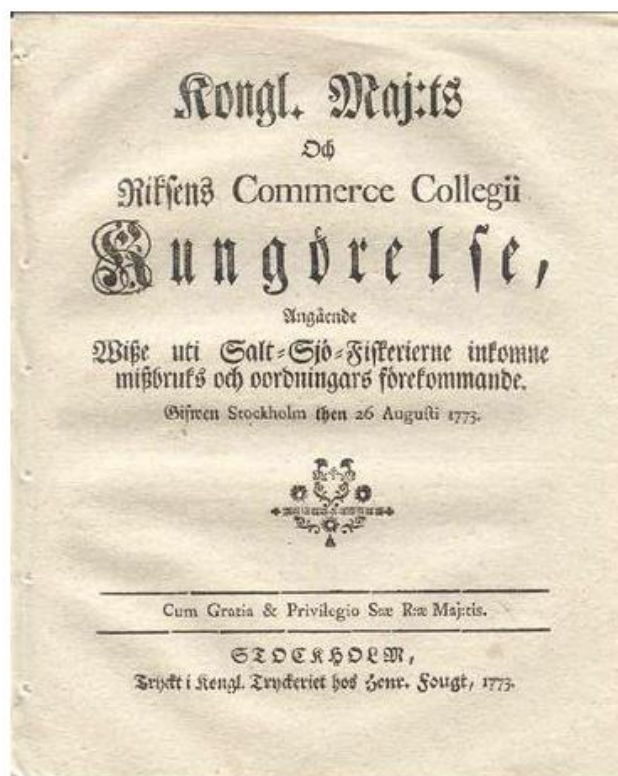
1771-04-.. Kattegatt blir åter isfritt. (Krantz, Havets makter, sid 125)



1771-05-06 Kunglig Maj:ts och Rikets Kommerskollegiums Kungörelse, angående Ytterligare upmuntringar för Fiskeri-Idkare samt vad som bör i akttagas i anseende till obetalda Fiskeri-Premier. Given Stockholm den 6 maj 1771.



- 1772 Kunglig Maj:ts Nådiga Kungörelse och Varning till dess trogna undersåtar, angående ett noga iakttagande av deras inbördes skyldigheter efter Lag och särskilda Privilegier. (Kungliga Tryckeriet hos Henric Fougt, 1772. Stora Nygatan, Hus n:o 104.)
- 1772-1773 Kunglig Maj:t (Gustaf III) genomför omfattande reformer som berör arbetslivet bland annat genom att inte mindre än 23 helgdagar dras in och alltså förlänger arbetsåret med motsvarande antal dagar. (Kulturen 1976, sid 92-94) (Lindorm, Gustavianskt, sid 76-77)



- 1773-08-26 Kunglig Maj:ts och Rikets Kommerskollegiums Kungörelse, angående Vissa uti Salt-Sjö-Fiskerierna inkomna missbrufs och oordningars förekommande. Given Stockholm den 26 augusti 1773.
- 1773 I Göteborgs och Bohus län finns 317 sillsalterier. (Sandahl, Trangrumsstriden, sid 20)
- 1773 Tabellverket skriver att detta år är det värsta smittkoppsåret i Sverige med totalt 520.000 dödsfall. (LP 1993-10-22)
- 1773-09-15/16 I Lysekil brinner 23 av fiskelägets cirka 80 bostadshus, 21 sjöbodnar, 4 brygghus och 18 fähus ner.
De brunna byggnaderna och deras ägare är följande:
1. Christoffer Jacobsson, hus innehållande stuga och kök med loft, 9 meter lång och 5,1 meter bred och 13 omlag hög. 6 år gammal och brädfordrad.
2. Wilhelm Persson, stuga och kök, 9 meter lång och 5,4 bred och 16 omlag hög. Nio år gammal. [Anm: Gamla Strandgatan 6.]
3. Jacob Persson, stuga och kök med loft, 18 år och brädfordrad.
4. Anders Henriksson, stuga och kök med loft, 12 år gammal och brädfordrad. [Anm: NL/III, sid 337]
5. Änkan Kristin Christensdotter, stuga och kök med loft och med brädfordring. [Anm: Änka efter 1. Bernt Nilsson, gift 1740-01-06, och efter 2. Olof Nilsson, gift 1746-02-02. (NL/III, sid 314, 315) (Släktdata, LYSEK-V1)]

6. Olof Christensson, stuga, kök och kammare med loft, något åldrig men väl bevarad. [Anm: Olof är sannolikt bror till Kristin Christensdotter här ovan.]
7. Änkan Maren Clementsdotter, stuga och kök med loft, åldrig men väl bevarad. [Anm: Gamla Strandgatan 7B.]
8. Nils Clementsson, stuga, kök och kammare till alla delar väl bevarad.
9. Olof Olofsson, stuga och kök gammal. [Anm: Gamla Strandgatan 1.]
10. Olof Andersson, stuga och kök med loft. [Anm: Gamla Strandgatan 11 eller Gamla Strandgatan 3.]
11. Petter Tillroth, stuga och kök med loft. [Anm: Gamla Strandgatan 14]
12. Johan Hansson, ryggåsstuga med kammare samt loft över kammaren.
13. Änkan Olouf Persdotter, ryggåsstuga med kammare samt loft över kammaren.
14. Olof Nilsson, stuga med kök och loft. [Anm: Gamla Strandgatan 14]
15. Wilhelm Christensson, stuga med kök med loft, 10,2 meter lång, 5,4 meter bred, något åldrig men bibehållen. [Wilom Christensson]
16. Hans Olofsson, stuga och kök med loft över, nedbränd till hälften. [Hans Olufsson]
17. John Jacobsson, stuga med kök och loft, uppbränd ner till bjälkarna.
18. Olof Andersson Präst, stuga och kök med loft. [Anm: Gamla Strandgatan 11, jämför med 10 ovan.]
19. Hans Andersson, stuga och kök med loft, något åldrig. [Anm: Gamla Strandgatan 8]
20. Änkan Anna Persdotter, stuga och kök med loft. [Anm: Gamla Strandgatan 18] [Anna Pehrsson]
21. Nils Andersson, stuga och kök med loft, förbränd till bjälkarna.
22. Lars Andersson, stuga och kök med loft.
23. Hans Andersson, stuga och kök med loft, bränd och nedriven.

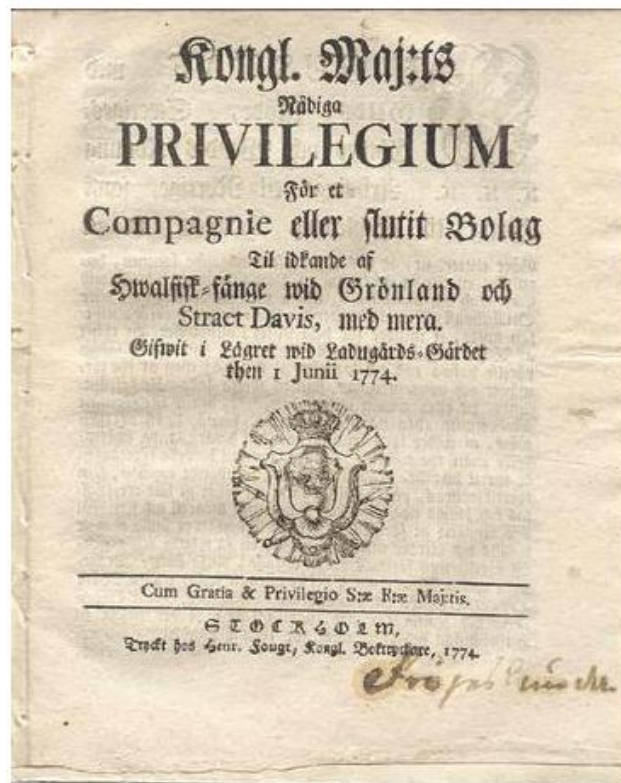
Helt klart är det väl inte vilken del av Lysekil som brann 1773, men Hörman skriver att det skulle vara fråga om södra delen. Är detta riktigt skulle det kunna finnas hus i norra delen av Gamla Strandgatan och på Bansviksgatan som kan ha byggts före år 1773.

En skrivelse ställd till Kommerskollegium med ansökan om hjälp avslås av kung Gustaf III som hänvisar de sökande till "att å wederbörlig ort om den vanliga brandstoden sig at anmäla". (Hansson, Lysekil, sid 23-24) (LP 1993-07-19)

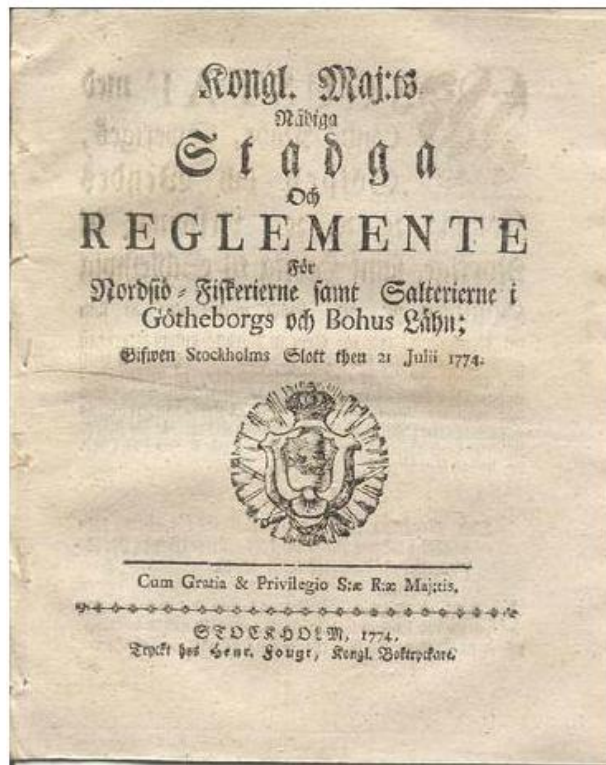
- 1773-1774 På hösten 1773 förespås sträng köld och mycken snö. Detta slår också in. Isen lägger sig tidigt i skärgården. I Åbyfjorden förkväver den en myckenhet sill, som sedan vid islossningen förorsakar stank. Det berättas att stora högar död sill då hittas längs hela fjorden. Ännu i slutet av mars 1774 är de inre farlederna bundna, men de yttre har blivit fria. (Krantz, Havets makter, sid 125-126)

1774 Kurorten Gustafsberg strax söder om Uddevalla grundas som Bohusläns första badort. (SKK, 1994) [Anm: Gustafsberg lär ha varit Sveriges första havsbad. Baden gjordes i uppvärmt havsvatten.]

1774-01-.. Sillen bryter igenom isen på Åbyfjorden, över vilken man kört i åtta dagar, och en bonde kunde med blotta händerna fylla sin släde med havets silver.
(Pettersson, Trankokeriet Kålhuvudet, sid 65)

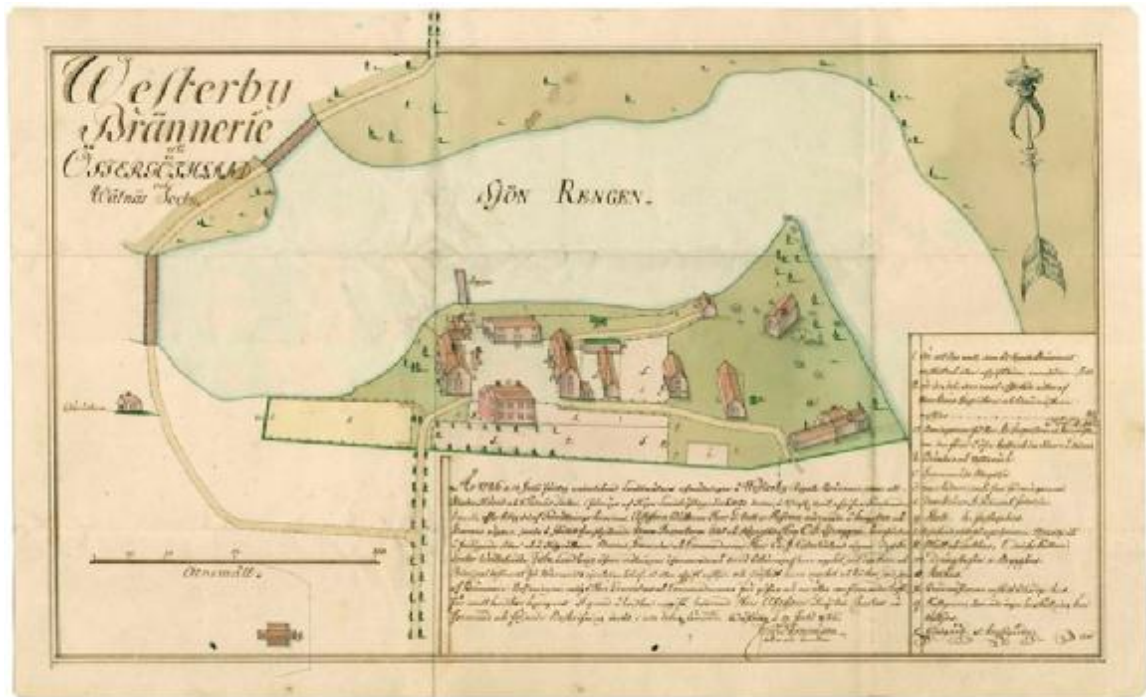


1774-06-01 Kunglig Maj:ts Nådiga PRIVILEGIUM för ett "Compagnie" eller slutet Bolag till idkande av Valfisk-fänge vid Grönland och Stract Davis med mera. Given i Lägret vid Ladugårds-Gårde den 1 juni 1774.



- 1774-07-21 Kunglig Maj:ts Nådiga Stadga och Reglemente för Nordsjö-Fiskerierna samt Salterierne i Göteborgs och Bohus Län; Given Stockholms Slott den 27 juli 1774.
- 1774 Kunglig Maj:t fiskeristadga begränsar rätten att vara silluppköpare till indelningsverkets båtsmän, enrulleringsmanskap och länets borgare samt till deltagarna i storfisket. Mot avgift får även länets strandsittare vara silluppköpare och från år 1787 gäller detta också hemmansägarna. (Sandahl, Trångstridsstriden, sid 18, 40)
- 1774-07-21 Jon Olsson noteras som Lysekils enda legaliserade silluppköpare. (Fritz Lüscher, Lysekils Historia, sid 21)
- 1774-11-.. Isen lägger sig i skärgården. De första dagarna i december går man från Lycke ut till Långö. Sill är det gott om men kölden hindrar fisket. (Krantz, Havets makter, sid 125-126)
- 1775-02-.. Isen försvinner från skärgården. (Krantz, Havets makter, sid 126)
- 1775 Kunglig Maj:t utfärdar förordning som förklarar spannmålshandeln fri och öppen för alla stånd, i städer och på landet. (IL, Detta är Österlen, sid 158)
- 1775 Kunglig Maj:t utfärdar frihamnsrättigheter för Marstrand och här byggs också Sveriges första synagoga. (Svenskarna och deras fäder, sid 166)

Frihamnstiden i Marstrand varar fram till 1795.



1775 ff

Ett kungligt brännvinsmonopol.

Under 1700 talet blev brännvinet allt vanligare i Sverige. Beräkningar från 1800-talets första hälft visar att vuxna män konsumerade 0,3 liter alkohol per dag. Det fanns mycket pengar i att tjäna i brännvinsbränningen. För att förbättra kronans finanser beslutade Gustaf III att 1775 förbjuda all privat bränning och istället skulle kronan inneha monopol på tillverkning av brännvin.

Kronan lät konstruera standardritningar för att upprätta Kronobrännerier runt om i landet. Och verksamheten planerades i detalj för en verklig stordrift under mycket stark kontroll av kronan. Kostnaderna för fastigheter och utrustning blev betydliga, över 100 tunnor guld.

Avsättningsproblemen för kronobrännerierna var dock stora. I Östergötland fanns till exempel fyra ytterligare brännerier, och lagren av brännvin växte. Bristen på lagringskärl var skriande. Förutom överproduktion förekom det även lönnbränning och insmuggling av utländskt brännvin. Hos bönderna frodades ett missnöje mot monopolet då de vid goda skördar använde sitt överskott till att tillverka brännvin.

Införandet av kronobrännerierna var en statsfinansiell och impopulär felsatsning och efter hand släpptes husbehovsbränningen fri. 1788 avskaffades

slutligen det kungliga monolet förutom i Stockholm, Göteborg och några andra städer. De sista kronbrännerierna försvann 1824.

Kartan [ovan] visar Västerby kronbränneri och upprättades 1786 av extra ordinarie lantmätare Fredrik Ekmanson. Den ger en bild av kronbränneriets geografiska område samtidigt som den visar var de olika byggnaderna fanns och vilka funktioner som de hade. (Kartan [ovan] finns på Riksarkivet, kartavdelningen i Arninge, och tillhör Bränneridirektionens arkiv 1775-1826, Fastighetshandlingar Västerby, Västerby kronbränneri i Vårdnäs socken, Östergötland 1786)

Kunglig Maj:ts förordning om förbud mot husbehovsbränning av brännvin och införandet av ett kronans brännvinsmonopol, väcker missnöje bland allmogen. (STF 1943, sid 61) (Skånes Hembygdsförbund Årsbok 1974, sid 62-63)

- 1775-03-29 En svår storm drar fram över Sydsverige. (LP 1993-10-22)
- 1775 Sex fiskebåtar med 56 män från Morlanda skärgård försvinner spårlöst på Nordsjön. (Krantz, Hemmavatten och vrakstränder, sid 49)
- 1776 Isen lägger sig i skärgården under januari månad. En fjorton dagars tövädersperiod inträffar, men isen bryter inte utan ligger i februari fast så långt ut till havs som man kan se från Marstrand. Under hela februari håller Marstrandsfjorden för trafik med häst och släde. Kring Vinga är isen fast ännu i mitten av mars. Då har den gått upp utanför Marstrand, men inåt är den trafikabel till Tjuvkil. (Krantz, Havets makter, sid 126)
- 1776 Olof Greiffenschütz gör tillsammans med Nils Rasmusson en ny skatteläggning av Malmön, protokollfört 17 maj. Inkomsten från Malmön blir totalt 590 daler silvermynt. Greiffenschütz säljer vid samma tillfälle sin halva del i Malmön till Rasmusson.
- 1776 Tabellverket uppger att detta år ger ringa skörd. (LP 1993-10-22)
- 1777 Bohusläns Dragonregemente omorganiserar. Den nordbohuslänska skvadronen "sitter av" och blir infanteri. Den blir bataljon och dess dragoner blir soldater. (Bohusläns Regemente. Del II, sid 214)
- 1777-08-31 Änkefru Eleonora Kamp tillställer strandsittarna ett brev, vilket den siste i månaden uppläses i kyrkan. Hon klagar på att Lysekil endast ger två procent på nedlagt kapital. Hon kräver sex procent ränta vilket innebär att hyran per tomt höjs till 1 riksdaler specie eller 6 daler silvermynt. Strandsittarna erbjuder som alternativ att friköpa tomterna för 1.333 1/3 riksdaler specie eller 8.000 daler silvermynt. Fru Kamp begär svar inom en månad. (Ernst Hörman, Lysekil, sid 20-21)

- 1777-09-14 Ett "allmänt sammanträde" hålls i Lysekil där 42 åbor åtager sig att lösa sina tomter för 100 daler stycket. Det räcker dock ej till att betala den begärda köpeskillingen.
- 1777-09-21 Ett nytt sammanträde genomförs. Stranden indelas i femton, sedan sexton, huvudlotter med fem tomter i varje lott. För varje lott svarar en huvudman och varje lott skall lösas med 500 daler.
Skepparna Casper Nilsson, Nils Clementsson, Anders Christensson, Clement Andersson och Lars Casparsson utses att slutföra affären med fru Eleonora Kamp.
- 1777-09-25 De fyra sistnämnda skepparna avseglar till Marstrand. Köpekontraktet görs upp. Ett köpevitne är köpman Fredrik Christian Bundsen.
- 1777-09-28 En "allmän strandstämma" hålls där de utsända ombuden avlägger rapport. Samtliga åbor godkänner avtalet.
- 1778-01-24 Sexton man avreser till Marstrand – Anders Christensson, Clement Andersson, Per Persson Klein, Lars Caspersson, Lars Andersson Präst, Lars Henriksson, Wilhelm Persson, Hans Nilsson Öhnberg, Casper Nilsson, Nils Clementsson, Nils Andersson, Jöns Nilsson, Olof Nilsson Lindbom, Jöns Nilsson Malmgren, Per Hansson Lycke och Olof Andersson Krabbe - samtliga huvudmän för de sexton lotter i vilka stranden är uppdelad, och **slutför köpet av Lysekil samt mottager fru Eleonora Kamps köpebrev på Lysekils jord**. En stor sak är därmed bragt i hamn. (Ernst Hörman, Lysekil, sid 21)
- Det berättas att när de sexton männen efter väl förättat värv går ut från Eleonora Kamps boning, stöter de i trappan ihop med handelsman Fredrik Bundsen, ägare till säteriet Holma. Bundsen har också velat köpa Lysekil men kommer för sent. (Ernst Hörman, Lysekil, sid 22) (Krantz, Göteborg och Bohuslän, sid 136) [Anm: Denna historia är troligen en vandringsägen.]

./